

Regensprotokollen for de Skoledisciple, som nød Kongens Kost i Duebrødre Kloster i Roskilde.

Af L. Heuer.

Til Roskilde Katedralskoles fordums Arkiv, som nu opbevares i Landsarkivets Bygning i København, hører en morsom gammel Bog, den saakaldte Regensprotokol. Den er i Kwartformat, har Pergamentsbind og mangler Titelblad. Det er en Protokol over de Skoledisciple, der havde fri Kost i Duebrødre i Tiden fra 1637 til 1730, altsaa næsten 100 Aar. Den indledes med en Snes Tekstsider paa Dansk, hvoraf den første Halvdel optages af en Afskrift af en Række ældre „Love“ for samme Kostgængere, udstedte under 23. Oktober 1591 og underskrevne af Nicolaus Hemmingius og Christophorus Knoff, som dengang rimeligvis har været „Skolarker“, d. e. Skoleforstandere, hvoraf der altid skulde være to, som paa Biskoppens Vegne skulde føre Tilsyn med Domskolen. Den første er ingen ringere end den berømte Teolog Niels Hemmingsen, „Danmarks almindelige Lærer“, Professor ved Københavns Universitet, som mere end nogen anden har paatrykt Datidens Aandsliv sit Præg; efter at være afsat fra sin Professorstilling (1579) paa Grund af sin kalvinistiske Opfattelse af Nadveren tilbragte han sine sidste 20 Aar, stadig æret og anset, i Roskilde, hvor han døde i Aaret 1600. Foruden af teologiske Spørgsmaal var han ogsaa stærkt optaget af Skolevæsenet og hævdede stærkt den klassiske Dannelses Betydning med Banlysning af Modersmaalet fra Undervisningen, ja endog fra Disciplinens indbyrdes Samtaler, saaledes som det ogsaa frem-

gaar af Lovene for Duebrødre; saa meget mærkeligere er det, at disse er skrevne paa Dansk, hvis ikke man skal antage, at den Afskrift af dem, som er indført i Regensprotokollen ved Aar 1637, kun er en Oversættelse — med Bibeholdelse af enkelte Udtryk — af en latinsk Original, hvad den danske Tekst forøvrigt ikke tyder paa. Den anden Underskriver, Christopher Knoff, var Hofprædikant, først hos Frederik II, hos hvem han stod i stor Yndest, senere hos Christian IV, men opgav sin Stilling omtrent paa den Tid, Skolelovene er udstedte, og trak sig da tilbage til Roskilde, hvor han førte et fortroligt Samliv med Niels Hemmingsen og bl. a. sad ved hans Dødsleje.

De øvrige danske Tekstsider i Protokollen, der er indførte med samme Haand som Skolelovene, indeholder forskellige Bestemmelser vedrørende Disciplenes Sognetjeneste (mange af de ældre „havde Sogn“, d. e. de besørgede som Løbedegne Degnetjenesten i de nærliggende Landsbykirker og havde deres Indtægter deraf), om den nedenfor omtalte Protokolførers Løn, om „Gæster at byde i Duebrødre“, om de ved Bordet opvartende Disciples Forhold og om Forpligtelse til i Høstens Tid „efter gammel Sædvane“ at rive Hø, naar de blev tilsagte af Klosters Økonom. For et enkelt af Afsnittene findes Aarstallet 1595, ellers er der ingen Tidsangivelse for deres Tilblivelse. Disse senere tilføjede Bestemmelser vil ikke blive nærmere omtalte her, derimod vil Lovene af 1591, der aldrig har været trykte i deres Helhed, blive gengivne nedenfor, saa meget mere som man af dem faar et godt Indblik i mange af de Ejendommeligheder, som knytter sig til Skolelivet i gamle Dage.

Først skal der dog siges et Par Ord om selve Duebrødre Stiftelse, særlig med Hensyn til dens Forhold til Skoledisciplene. Duebrødre Kloster*), der aldrig har været et Kloster i katolsk Forstand, var en Hospitalsstiftelse for gamle svagelige og fattige Personer, der menes at gaa tilbage til det 14. Aarhundrede, og som havde sin første kendte Plads Vest for Byen, for Enden af „Støden“, hvor den blandt andre Bygninger ogsaa havde en Kirke; men Stif-

*) Se herom navnlig en oplysende Artikel af C. Neergaard i Kirkeh. Saml. IV R. 6 B. S. 445 ff.; som det fremgaar af denne Artikel, kendes Navnet „Duebrødre“ intet andet Steds i Danmark end om denne ene Stiftelse i Roskilde; derimod er der Spor af det i Italien; i Pavia omtales saaledes ca. 1330 Helligaandsbrødre, »der undertiden kaldes Duebrødre, fordi de paa Brystet bære en hvid Dupaa deres Klædning«, se Lindbæk og Stemann: De danske Hellige aandsklostre S. 189.

telser. har ikke haft noget stort Omfang eller er maaske snarere bleven vanrøgtet, thi ved et Brev af 1478 bestemte Christian I, at den „Rente og Tilliggelse“, som hidtil havde hørt til Duebrødre, for Fremtiden skulde anvendes til Underhold for en Kannik ved Domkirken, der dog skulde være forpligtet til at yde 4 fattige, „der skulde bære den Helligaands Tegn, en Due“ paa deres Dragt, frit Husly og Føde samt give 2 Skoledisciple Middagsmad; som man ser, kunde det ikke godt være mindre, naar der overhovedet skulde være Tale om et Fattighospital.

Længere ned i Tiden, efter Reformationen, blev ved Frederik II's Fundats af 24. August 1570 to andre Fattigstiftelser i Roskilde af lignende Art som Duebrødre Kloster, men hidtil ganske uafhængige deraf, slaaede sammen med det, saa at de altsaa alle 3 fra da af kom til at udgøre een fælles Stiftelse. Disse 2 andre Hospitaler var „Spedalsberghuset“, d. e. den „St. Jørgensgaard“ for spedalske, som laa uden for Byen paa „Bjerget“, og som har givet St. Jørgensbjerg Navn, men hvis Historie forøvrigt er lidet kendt, samt det ulige interessantere Helligaandshus (Helliggesthus), der ogsaa oprindeligt laa uden for Byen, man ved ikke hvor, men som den bekendte Jakob Erlandsen som Biskop i Roskilde, ifølge et bekendt Gavebrev paa Latin af 17. Maj 1253, lod flytte ind i Byen paa nogle Smaaajorder, som tilhørte Bispestolen og laa „omtrent midt i Byen, Vest for St. Laurentii Kirke“; denne laa paa den nuværende Raadhusplads, hvor Raadhustaarnet endnu er en Levning af Kirken; oppe paa Gavlen ud mod Torvet ses den Dag i Dag en 3 Fod høj Kridtstensfigur af St. Laurentius, med venstre Haand støttende sig til en Rist (han blev som bekendt brændt paa en saadan). Endvidere fortæller Jakob Erlandsens Gavebrev, at han skænkede Helligaandshuset noget Gods og selve Kirken samt bestemte, at foruden de fattige skulde 12 værdige Skoledisciple have Underhold i Hospitalet i et Aar, og at de skulde „bo i Huset mod Nord, aldeles adskilte fra de andres Tummel, for at de kunde have Ro til deres Studier og være i Nærheden af den større Kirke“ (d. e. Domkirken), i hvilken de skulde overvære forskellige Messer og Gudstjenester; og endelig skulde 2 særlig værdige Disciple, hvis der fandtes saadanne, med Understøttelse af Hospitalet sendes til Paris eller andet Steds hen til videre Studier.

Imidlertid sygnede ogsaa denne Stiftelse efterhaanden hen under den almindelige Opløsning i Katolicismens sidste Dage og sikkert ikke mindst paa Grund af de katolske Prælaters Griskhed, der altsaa kom til at gaa ud over de fat-

tige og Skoledisciplene. Med Hensyn til disse sidste erfarer vi saaledes af et Dokument fra 1517, hvorved Biskoppen forlenede en af Kannikerne med Helligaandshuset for Livstid, at bemeldte Kannik kun skulde holde „4 Korpeblinge til daglig Kost og Hus, som skulde gøre sædvanlig Tjeneste i Kor, og en Lokat (d. e. Hører), som samme Peblinge tugte og lære skal“.

Efter Reformationen fik man efterhaanden Øjet op for det uheldige i, at der i Roskilde Side om Side bestod 3 Stiftelser, uafhængige af hinanden og dog med samme Formaal. Ved det ovenfor nævnte Brev af 1570 var det da, at Frederik II forordnede, at de med deres Rente og Gods, som udførlig opregnes, og som Kongen yderligere forøgede, skulde forenes til een Stiftelse, Duebrødre. I Indledningen hedder det: „efter (at) Vi ere komne i Forfaring, at samme Gods og Rente, formedelst onde og gerrige Menneskers Nytte og Fordel, er kommen udi stor Misbrug, og paa det (at) fornævnte Gods og Rente igen maa komme til sit rette Brug, Gud allermægtigste til Lov, Pris og Ære og fattige nødtørftige Mennesker til Gavn, Bedste og Bistand: Haver Vi gjort derpaa saadan en Skik, som her efter følger“. I Klostret skulde foruden 16 gamle Folk underholdes en Hører, 19 Degne (d. e. større Disciple) og 4 Primsinker (Disciple i Begynderklassen) af Roskilde Domskole. „Og skulde formældte 19 Degne maa nyde samme Kost og Underholdning i 6 Aar og ikke længer. Men Primsinkerne blive, eftersom man kan formærke, at der kan være Haab om dennem.“ Hver af de 40 gamle og unge Personer skulde have hver Dag 2 Måltider god Mad, 3 Retter til hvert Maaltid, og 3 Potter Øl om Dagen. De 19 Degne, „saa mange kendes duelige dertil“, skulde hver Søndag „prædike Evangelium“ i Duebrødre for de fattige. Endvidere skulde 2 af Degnene, som ikke selv havde Sogn, med 2 af Primsinkerne altid synge i Kirken, naar der holdtes Tjeneste. — Herefter skulde da Duebrødre være „en ret Sted og bekvem Vaaning for de Fattige“, og Lemmerne fra Helliggesthuset og Spedalskbjerget overflyttedes dertil. Helliggesthuset blev kort efter solgt og rimeligvis snart efter nedrevet; dets Navn bevarede en Tid lang i „Helliggesthus-Strædet“, der fra Fondens Bro gik bag om det nye Duebrødre (se nedenfor) hen til Bondetinget. Endelig bestemte Forordningen, at hvis der af Overskudspenge eller af det, der blev givet af Godtfolk, skulde blive Raad dertil, skulde Biskop, Prælater, Kanniker og Sognepræst „skikke flere Personer af Skolen dertil, saa mange som Renten kan taale“. Heraf fremgaar, at Skolepersonerne blev begunstigede paa

Hospitalslemmernes Bekostning, og denne Fremgangsmaade fulgte man virkelig i den følgende Tid, thi 1632 forordnede Christian IV, at da der var Midler til at underholde flere, end Fundatsen lød paa, skulde der for Fremtiden „underholdes og spises 30 Skolens Personer og tvende Hørere“. Der- til kom endda yderligere 11 Degne, som ved et særskilt Bord kun fik 2 Retter Mad*), saa at Disciplenes Antal nu beløb sig til alt i alt 41. Derimod vedblev Lemmernes Antal endnu i lang Tid kun at være 16.

Imidlertid holdt Duebrødre Kloster Flyttedag. De gamle Bygninger uden for Byen (for Enden af Støden) var blevne brøstfældige, og der var bleven købt en anden „Residens“ til det inde i Byen, hvor det kom til at ligge Syd for Domkirken, omtrent paa den Plads, hvor Roskilde Katedralskoles Gymnastikhus nu ligger; i 1842 fandt man ved at grave i Grunden her svært, rødt Murværk og en gammel Kælder. Flytningen maa være foregaaet omkring 1640—50, altsaa netop ved den Tid, da Regensprotokollen blev taget i Brug. Det gamle Duebrødre (navnlig Kirken) laa en Aarrække hen som Ruin uden for Byen og blev saa nedrevet; dets Kirkegaard brugtes dog endnu i Pestaaret 1711 til Begravelsesplads.

Den Plads, Duebrødre havde faaet inde i Byen, beholdt det i ca. 100 Aar, der altsaa paa det nærmeste falder sammen med det Tidsrum, Regensprotokollen omfatter (1637—1730). I Aaret 1743 rejstes en hel ny Hospitalsbygning lidt østligere paa den Plads ved Fondens Bro, hvor Stiftelsen endnu ligger, og samtidig solgte man bort af de tidligere Bygninger; at disse ikke har været faa, ses af de bevarede Regnskabsbøger for 1737—40, hvor der under Udgiftsposten „Reparationer“ nævnes følgende Bestanddele af det da staaende Hospital: Den vestre Ladelænge, den østre Ladelænge, Brøgger-slængen, Slagterhuset, Gangen fra Fondens Bro til Klostret, de fattiges Have, de fattiges Hus, Havreladen, Privetet, det 2 Loft høje Hus, Kostalden, Korn-laden, Køkkenet, Disciplenes Spisestue, Bygladen, Hestestalden, Klosters Brøndpost, Spisekamret, Forstuen, Blegdams Hus.**)

Klostrets Flytning hang maaske sammen med dets ny Fundats af 1740, der betydelig ændrede dets Virksomhed, idet navnlig „32 den Latinske Skoles Disciple“ og nogle Hørere nu skulde nyde Kostpenge (4 Mark ugentlig) i Stedet for den hidtil hafte Kost; samtidig skulde 16 Hospitals-

*) Det er disses Underhold, der i Tilføjelserne til Lovene (se nedenfor) betegnes som »halv Kost«.

**) Se Neergaard, det anførte Sted S. 468.

lemmer have hver 3 Mk. ugentlig. Senere forøgedes Antallet endog til 48 Disciple og 24 fattige.

I den følgende Gengivelse af Niels Hemmingsens og Christopher Knoffs Love for Duebrødre er den gammeldags Bogstavering til Prøve bibeholdt i de 2 første Paragraffer, medens Skriften og Tegnsætningen — bl. a. for at lette Læsningen — er moderniseret en Del i de øvrige.

Love.

1. Efterdi det er fornøden at der er en som kand haffue opsiun oc vere Hoffuet for de andre in Communitate (paa Klostret): Saa ordinere Wi her met, at epter den gamle skick skal bliffue oc vere en Deputator (Regnskabs- eller Protokolfører), oc skal en Person som duelig oc bequem er, der til udwælis, oc aff Scholemester tilskickis oc samtyckis.

2. Før hand bliffuer tilskickett til den Bestilling, skal hand forplicte sig, at hand Capitel (Domkapitlet, de Gejstlige ved Domkirken), Scholarchis (de 2 Skoleforstandere), sin Scholemester oc Hører, skal vere lydige, oc at hand effter sin yderste formue, vil oc skal ligge vind paa, at disse Leges (Love) som ere dennem forscriffne skal holdis: Oc skal icke i nogen maade tilstedis, at nogen aff Degnene som haffuer Kongens Kost, haffuer hosz sig eller bruger andre Legibus (Love), enten hiemmelig eller aabenbarlig, end disse.

3. Den Deputator, som nu bliver, skal gøre sig en Bog og skrive alle Degnenes Navne der udi, som nu ere i Kongens Kost, og annotere hos hver deres Navn, hvad Dag og hvad Aar de haver faaet Kost. Item skal han flittelig anskrive deres Navn, som herefter indkommer. Desligeste Dagen og Aaret og give Skolemesteren tilkende, naar en Person haver fuldendte sex Aar in Communitate.

4. Naar en kommer ind til samme Kost, skal han give pro introitu (for Indgang), om han formaar*); skal og Deputator læse hannem fore samme Leges in præsentia aliorum (i andres Nærværelse) og tage Bepligtelse af hannem, at han skal skikke sig efter dennem og skrive sit Navn og sin Bepligtelse med sin egen Haand i Deputatoris Bog.

*) Her er — som flere Steder — foretaget nogle senere Rettelser og Tilføjelser; der er tilføjet: pro introitu for halv Kost 3 Mrk. 4 Sk., for hel 1 Rdl. 8 Sk.; og igen med en tredje Haand: for halv Kost 3 Mk., for hel Kost 1 Rdl.; ligeledes er enkelte Ord nogle Steder senere overstregede, uden at der altid her vil blive gjort opmærksom derpaa. Disse Rettelser hænger naturligvis sammen med det lange Tidsrum, i hvilket Protokollen har været benyttet.

5. Naar de gaar til Bords, skal Deputator se, om de ere alle til Stede; saa mange som ikke tilstede ere, skal han gaa ned og tage af de ældste (øverste) exspectantibus (ventende, Ekspektanter) og sætte dennem udi absentium (de fraværendes) Sted til Bords, at Tallet kan altid være fuldt efter Kapitels Forordning.

6. Naar de sætter sig til Bords, skal han flittelig opse, at altingest in Communitate gaar ordentlig og skikkelig til, og paaminde dennem venlig, som skikker sig utilbørlig i nogen Maade. Og forordinere hos hver Bord, hver Maaned en ny Notarium, den der flittelig optegner alle dem, som i Ord og Gerninger holder sig utilbørlig og gør mod disse Leges, og kræve strax Straffepennige ind og overantvorde Deputatori Pennige og gøre klart Regnskab.

7. Om det sker saa, at nogen Breck (d. e. Brist) eller Mangel er i Mad eller Øl, at Degnene derover haver billig Aarsag til at klage, da skal de ikke løbe op allesammen til lige til Forstanderen, men give Deputatori for, saa kan han en eller to af de ældste tage til sig og give Forstanderen det med Beskedenhed tilkende; bliver det ikke siden forbedret, kan de det og give Scholarchis og Skolemester tilkende, saa at altingest gaar ordentlig til, foruden Tumult og Trætte.

8. Alle Degne og Primsinker skal søge deres Kost om Middagen, naar Klokkeren er ti, og om Aftenen, naar Klokkeren er fem, og skal ingen fordriste sig at sidde længere, end Klokkeren er halvgangen tolv, eller i det længste til tolv slet om Middagen, og til Klokkeren er halvgangen syv eller til syv slet om Aftenen i det længste; de skulle skikkelige sidde til Bords, hver efter sit Senium (Alder, Anciennitet), og de to (tre) (rettet til 4) sidste skal tjene de andre til Bords.

9. Skal de Personer, som Kost søge, have en venlig Omgængelse med hverandre, in communitate et extra illam (paa Klosteret og udenfor det), og forbyde vi strængelig, at ingen gør Forbund mod de andre, ikke heller skal den ene tage sig mere Frihed til end den anden, men fraterne (broderlig) med hverandre leve (tilføjet: hver efter sin Orden, og saaledes at enhver holder sig paa sine Grænser).

10. Ingen skal føre sig i Trætte eller Klammer med sin Medbroder. Hvo der begynder at trætte, skal formanet af Deputatore og lægge straks 4 Sk. i Bøssen, men vil han ikke stille sig og fører sig ydermere i Trætte, med Slagsmaal, Haarsdrett (d. e. Riven i Haaret), Vaaben eller Værge med nogen, skal Deputator strax give Skolemesteren det tilkende, og strax forvises fra sin Kost, Skolen og Sogn

(„og Sogn“ senere udstreget ligesom andre Steder nedenfor) uden al Naade og sine testimonio (uden Vidnesbyrd).

11. Dersom nogen sværger ved Gud, han skal strax lægge i Bøssen 4 Sk. Hvo som misbruger Guds Navn med blodige Eder, Sværgeren eller Banden, skal han af Notario optegnes, og for hver Gang bøde 8 Sk. i Bøssen, og naar han ikke retter sig, skal han fra Kost og Sogn forvises.

12. Naar de sidder til Bords, skal de skikke sig høffskelig (høvisk); hvo som foragter eller spilder Øl eller Mad med sin fri Vilje eller misbruger Guds Gaver til Overflødighed eller Drukkenskab eller i andre Maade holder sig uskikkelig over Borde, han skal først venlig paamindes af Deputatore og der hos lægge 8 Sk. i Bøssen; gør han det tit og bedrer sig ikke, saa skal han miste sin Kost.

13. Fordrister nogen sig til at tale nogen utugtig Snak over Borde om Skøger, Horeri eller anden forfængelig Tale og roser sig af nogen slem utugtig Gerning, hvoraf Gud allermægtigste fortørnes, og Ungdommen forarges, og saadant kan skellig hannem overbevises, da skal han strax fra sin Sogn, Kost og Skolen forvises, og ingen testimonium (Vidnesbyrd) af Skolemester bekomme.

14. De Personer, som søge Kost, skal den ene efter den anden hver sin Uge læse et eller flere Kapitler af Bibelen, om Middagen af det gamle og til Aftenmaaltid af det ny Testamente og efter gratias (Takkebønnen) Middag og Aften skal to af Primsinkerne læse hver en Kong Davids Psalme hver to sin Uge, og al den Stund, der læses, skal alle de andre være stille og give flittig Agt paa, hvad der læses; hvilken der buldrer eller gør Ulyd, skal bøde 4 Sk. i Bøssen.

15. Skal baade Degnene og Primsinkerne være forpligtige at tale latine; hvo her imod gør, skal for hver 3 danske Ord, han taler, bøde 1 Sk.

16. Skulle fornævnte Personer være forpligtige altid at søge Skolen og Lektier hver til sin Termin og Time, saa vel naar der læses, som naar der disputeres. Hvo der forsømmer lectiones (Lektierne) i Skolen eller paa Huset Formiddag, skal miste Middagsmaaltid, og forsømmer han sin Skole Eftermiddag, skal han miste sin Naadere (Nadver) og derefter straffes af Skolemester.*)

17. Hvo der forsømmer sin Skole og Lektier paa Huset tit og ofte eller er af Skolen tit og ofte, nemlig en Maaned, skal miste sin Kost.

18. Efterdi de tre sidste Degne skulle ministrere (varte

*) I denne Paragraf er senere oversteget Ordene vedrørende Disputationerne (3; Taleøverser paa Latin) og Lektielæsningen »paa Huset« (maa vel være Duebrødre); maaske er disse Ting da senere afskaffede.

op) for de andre, da skulle de andre to, der næst haver famuleret (gjort Tjenergerning) og haver ikke Sogn, være forpligtige med to af Primsinkerne at synge i Kirken hver Søndag, og naar Tjenesten holdes i Kirken; hvem der forsømmer og ikke skikker en anden i sin Sted, han skal bøde 4 Mk. i Bøssen (rettet: til Deputatorem) og straffes af Skolemesteren.

19. Hvad Kirketjenesten anlanger, skal holdes som hertil er holdet, efter Kong. Majestæts Fundats.

20. Naar nogen af de gamle Widver (Koner) udi Klosteret eller Gaardsens Folk ved Døden afgaar, da skulle Degnene ved den nederste Skive (Bord) være forpligtige foruden nogen Bevilning at bære deres Lig til Grave og med Primsinkerne og nogle fornævnte Degne ved samme Skive at sjunge for dennem.

21. Skulle ingen af Degnene, som Kost haver, indbude nogle Gæster til Kost i Duebrødre, enten Studenter eller andre, uden Deputator giver Forstanderen det først tilkende og er med hans Minde; ikke skal heller Deputator tilstede flere expectantes at indkomme, end der bør, men naar nogen Student indbjudes, da skal i det Sted være en af exspectantibus ude.

22. Ikke skal heller nogle af Degnene, som Kost haver, indtage Peblinge med dennem udi Degnestuen, eller have Magt til at udbære med dennem enten Brød, Mad eller Øl.

23. De, som ministrere for de andre Degne, skulle holde dennem tugtige for Køkken og Kælder, naar de hente Øl eller Mad og ikke for Køkken eller Kælder holde Stimen eller anden Uskikkelighed eller kaste Fad eller Tallerken for Køkkenet med Bulder.

24. Skulle og alle Degne og Primsinker, som Kost haver, skikke sig i alle Maade mod Forstanderen, hans Hustru og Gaardsens Folk med from, ærlig Omgængelse, som saadanne Personer vel anstaar; dersom de det ikke gjør, skulle de straffes, efter som Brøden er.

25. Befindes og nogen af fornævnte Personer, at de lader sig befinde i løsagtig Levnet eller gør nogen Borgere eller andre Uform (Uret), Vold eller Overlast eller lader sig finde i Drikkehus eller løber paa Gaden om Nattetide, efter Klokken haver ringet paa Vagt, besynderlig den, der løber med Værge, slaar Vindver ud, Døre op eller i andre Maader gør noget utilbørligt, da skal den ikke aleneste miste Sogn og Kost eller forvises Skolen. Men straffes af verdslig Øvrighed efter Loven og Recessen.

26. Primsinkerne skulle straffes i Skolen, efter som deres Brøst findes.

27. Skal ogsaa fornævnte Personer, som Kost haver i Duebrødre, ihukomme, at dette er Kong. Maj. Hus og Gaard, som de gaar ud og ind ad til Kost, at hver ser sig vel fore, at ingen opbryder, opstøder eller opdrager Laager eller Porte eller stiger over Mure, Planker, Lergaarde (Gærder af Ler) eller i nogen Maade gør mod Gaardsretten: Hvo det gør eller hjælper til sligt at gøre, eller den ene følger med den anden, de skal miste deres Kost og straffes derfor af Øvrigheden som vedbør.

28. Alle disse Artikler skal uryggelig holdes; hvem der fordrister sig enten med Ord, Skrift eller Gerning der mod at gøre, da skal de straffes uden al Naade og siden forvises Skolen, sine testemonio.

29. Men de, som lydige ere, flittig studere og skikker sig vel i deres Liv og Levnet, dennem vil Kapitel fordre og fremme til det bedste efter Lejligheden.

30. Paa det sidste, om det sker saa, att udi Fremtiden noget af Kapitel og Scholarchis her udi kan forandres, da skal det være dennem frit fore. Hæ leges promulgatæ sunt (Disse Love er udstedte) 23. Octobris Anno 1591.

Nicolaus Hemmingius.

Christophorus Knoff.

Hele den øvrige Del af Protokollen er i Overensstemmelse med Lovenes første Paragraffer til Stadighed bleven ført af en betroet Discipel blandt Kostgængerne, den saakaldte Deputator; han maatte ved Tiltrædelsen af Stillingen underskrive en i Protokollen indført, paa Latin affattet Edsformular, hvorved han forpligtede sig til nøje at sørge for Overholdelsen af de Kostgængerne foreskrevne Love, og forøvrigt skulde han i Protokollen føre Bog over de Disciple, der fik Kosten, hvilket gik for sig paa den Maade, at han modtog deres egenhændige Underskrifter paa en — kortere — latinsk Edsforpligtelse. Navnene har stadig latinske Former, f. Eks. Joannes Joannis Høst Lemvicensis Cimber (d. e. Hans Hansen Høst fra Lemvig, Jyde), Nicolaus Christianni Calundanus (Niels Kristensen fra Kalundborg), Christiannus Joannis Norvegus (Chr. Hansen fra Norge), Ericus Arnoldi Schanus (Erik Arnoldsen fra Skaane) osv.*)

*) Som man alene ser af de anførte Navne, havde Roskilde Skole i Lighed med andre Latinskoler fra gammel Tid Elever fra alle Egne af Riget. Rektor Bloch har i Roskilde Katedralskoles Programmer fra 1844 og 46 bl. a. benyttet Regensprotokollen til Udarbejdelse af en Oversigt over de fra Roskilde til Universitetet dimitterede Disciple i gamle Dage; dog har Hjælpen herfra ikke været stor, fordi, som han selv siger, Kostgængerne kun var et vist Antal Disciple, som antoges og afgik forskellige Gange om Aaret, og det ikke er optegnet, hvilke af disse der hver Gang dimitteredes, ligesom de fleste af Navnene er ubekendte.

Den Edsformular, som Deputator maatte underskrive, havde en i alt væsentligt stereotyp Form og lød f. Eks. i Oversættelse saaledes (fra det første Aar): „I det Herrens Aar 1637 i November Maaned. Jeg Hans Hansen Høst fra Lemvig aflægger et helligt Løfte om, at jeg vil vise det ærværdige Kapitel, de Herrer Skolarker og mine Lærere den skyldige Ærbødighed og med Guds Hjælp omhyggelig holde disse os foreskrevne Love og ivrigt gøre mig Umage for, at hverken jeg eller nogen anden af de kgl. Fostersønner med mit Vidende eller saaledes, at jeg ser igennem Fingre dermed, siger eller handler noget imod dem, og jeg forpligter mig til at gøre dette under den for Overtrædere i disse Love fastsatte Straf, hvilket jeg yderligere bevidner med denne min Underskrift.

Hans Høst fra Lemvig. Med egen Haand.“

For de øvrige Kostgængeres Vedkommende lyder Forpligtelsen gerne omtrent, som følgende Eksempel viser: „Aar 1637, 12 Dec., fik følgende Yngling Adgang til Kongens Bord og forsikrede ved Ed, at han efter Evne vilde holde disse Love. — Peter Nielsen fra Vordingborg. Med egen Haand.“ — Ved Siden af Udtrykket „fik Adgang til Kongens Bord“ forekommer saadanne som „blev optaget i Bordfællernes Tal“ (in numerum commensalium), „i de kongelige Fostersønners Tal“ (in numerum Regiorum alumnorum) eller „i Duebrødre-Borgernes Tal“ (in numerum civium Columbinorum); de nye Kostgængere kaldes „meget agtværdige og kundskabsrige Ynglinge“ (honestissimi nec non literatissimi adolescentes) o. lign.

Henimod Slutningen bliver det hele mere formløst, og for de allersidste Aars Vedkommende (1726—30) er Kostgængerens Navne indførte med en og samme Haand som en samlet Række, gældende for et Aar; Tallet er ikke engang konstant, men varierer i disse Aar fra 32 til 39, hvori da ogsaa maa være indbefattet Disciplene paa „halv Kost“. Dertil kommer, at Bogen ogsaa i ydre Henseende i den senere Del behandles med stor Uorden og Skødesløshed, idet den er fuld af Pletter, Blækklatter, Rettelser og mere eller mindre smagfulde Tilføjelser ved enkelte Navne.

Men samtidig er vi jo ogsaa naaede ret nær ned til det Tidspunkt, da hele denne gamle Indretning med Bespising af Skoledisciple faldt bort og afløstes af Kostpenge.